

et vochtig

ekenis en
de gedach-

itenkoppe-
osofie met
aselen der
(2:8).
delijk uit-

„luchtje“
n-van-zich-
rijdwapen,

zeker ook
zich „ver-

danks hun
n in deze
en zoóver-
niet ge-
nebakken.
t degenen,
t door een
belangstel-
schap, en
er.

a, en richt

n, als den

t, als over
aan“ moet
ze zijn.

zeker soort
doen, en
stemming,
gaan.

men, noch

zelfs geen
aar ernst.

verrichten-

toekomend,

aschap ma-
a de gelijk-
n noemen:

ood-gevoel,
e leven in

boek: „De
gelijk heeft,
ade, zonder

fisch werk:
gauw hei

lijden den
terlijk Rome
at wij thans
ande en om
im dynastie
leenschappe-

duksprofeet
fische: haat
happij hem
gandistisch.

ereenigt, esi

tij was ook
steeds was

itzigt-
teleurstelling
vooroordel

wier onop-
migheid toe-
n toestanden
dat de wijs-
t, schijnbaar
p den voor-
versterkt en

landache-
k onleen ik
rijkschap een
it in Neder-

an Prinste-
neerde stuk
t tegen Dr
g, en tegen
meest ken-

toenmalige
dbeeld van
n verzette,
t te leiden,
een stand-
Wit. Ned.

doem-vonnis drijft, maar Spengler heeft zeker recht op verstandelijke aandacht, omdat hij zijn pessimistisch betoog, met een verbazende kennis van geschiedkundige feiten, opbouwt op den grondslag van een, door hem ontdekte, natuurwet in het leven der menscheid.

Maar mocht men ook Spengler verdenken, als te zeer bevangen in een wereldbeschouwing, die alleen de cultuur-verschijnselen betreft en geen plaats heeft voor de diep-geestelijke factoren, die tenslotte alle geschiedenis bepalen, — laat ons dan nog eens luisteren naar het, als een oorlogssignaal klinkend, woord, waarmee Dr. Kuyper voor meer dan een kwart-eeuw zijn rede over „het Modernisme“ opende:

„Zoo het gordijn kon worden weggeschoven, dat de geestenwereld voor onzen blik verbergt, zou zich — ik ben er zeker van — een worsteling, zoo heftig, zoo uit de diepte opbruiscend, zoo alles meesleurend, aan ons zieleoog ontdekken, dat de verblisterde kamp, die op deze aarde ooit gestreden werd, daarbij vergeleken, een looze strijd dan felheid scheen.“

Wij moeten aannemen, dat er een wisselwerking is tusschen wat achter de coulissen en op het wereldtooneel zelf zich afspeelt, en dan komen we tot de slotsom, dat de booze geesten zich bijzonder roeren, omdat ze instinctief voelen, dat „de toekomst des Heeren“ gemaakt, en zij daarom beschikken over slechts korten tijd.

Zoo is het voorspeld (Openb. 12:12): „Weedengenen, die de aarde en de zee bewonen! Want de duivel is tot u afgekomen, en heeft grooten toorn, wetende, dat hij eenen kleinen tijd heeft“.

Het doet er dus eigenlijk weinig toe, of men ten opzichte van onze huidige cultuur geloofd in een opwaartsche of in een nederwaartsche lijn.

Voorloopig zillen wij zeker in een angstaanjagende crisis, die zich niet alleen aan ons voordoeft als een duizelingwekkende versnelling van het tempo des levens, maar ook overeenkomst met het hevig ingrijpen van een verwoestende kracht, een windhoos of vulkaanuitbarsting, vertoont.

En de moderne mensch, met zijn trotsche cultuurhuis, schijnt het lot te zullen deelen van den dwazen man, die zijn huis op het zand gebouwd heeft; „en de slagregen is nedergevalen, en de waterstromen zijn gekomen, en de winden hebben gewaaid, en zijn tegen dat huis aangeslagen, en het is gevallen, en zijn val was groot“.

Ge ziet het gebouw al duidelijk geeren. De volken, onder den band van den volkerenbond, sidderen van vreeze vóór, en van verlangen naar, de afrekening!

Het proletariaat wapent zich heimelijk tot den nieuwen stormloop op „het bezit“.

De diplomatie schijnt niets geleerd te hebben van de schande door eigen zonden.

De moraal zinkt, tot het peil (niet alleen van de overtreding, maar) van de ontkenning der wet. De kunst blijkt machteloos een eigen, klassieken, stijl te scheppen.

De zoekers naar nieuwe religie zijn niet in staat iets anders te brouwen dan een mengsel uit oude kruiden en moderne vergiften.

Het schijnt werkelijk, dat het zieke Europa loopt op zijn „laatste beenen“.

Maar toch is niet dit de voornaamste kwestie, of de huidige cultuur den val der slagregens en het geweld der aardbevingen zal weerstaan. Mogelijk blijft het, dat Europa de crisis doórstaat; zelfs is niet uitgesloten, dat ze zich verjongt tot een nieuw leven. Er gebeuren historiewonderen, die gelijken op het natuurwonder, dat Job beschrijft: „Voor eenen boom, als hij afgehouden wordt, is

er verwachting, dat hij zich nog zal veranderen, en zijn scheut niet zal ophouden“.

Doch daarom gaat het niet in laatste instantie. Uitwendig, technisch, oeconomisch, kan deze wereld staande blijven, zich verbeteren zelfs, maar de geestelijke tegenstellingen-strijd is tot een ander stadium genaderd.

Hier houdt de crisis zeker niet op, maar zal tot tevoren-nooit-gekende hoogtespanning stijgen.

De crisis van den hoozen dag.

En dus komt het er op aan zich te verzekeren, dat de wapenrusting „vol“ zij.

Die wapenrusting is het Woord en de Geest!

Zeker.

Maar bij het licht van dat Woord zult gij uw

tijd en uw vijand, dus ook de ongeloofige wijs-
begeerte, leeren kennen.

En met de hulp des Geestes zult gij de krachten en lichten, die in de denkscheppingen der menschen tot u komen, gebruiken tot uw eigen opbouw en tot overwinning der wereld. B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Vlaamsch koren.

VII. (Slotartikel).

In m'n vorig artikel wees ik op den inhoud van het pittige boekje van Timmermans, „De zeer schoone uren van juffrouw Symforosa, Begintjen“ ten einde te doen zien, hoe ook dit geschrift gerekend kan worden tot het idyllische Vlaamsche proza, dat ik met den naam van „Vlaamsch koren“ bestempelde.

Thans wil ik trachten deze gedachte nog iets nader uit te werken, om dan in dit laatste stuk van m'n artikelen-reeks nog eens in samenvatting te wijzen op de beteekenis van het geheele idyllische genre als lectuur van literair gehalte, die ook onzerzijds waardeering verdient. Zoo vormt dit artikel tegelijk de overgang naar een tweede groep, waarin ik over „onze lectuur“ wensch te handelen.

De eerste eigenschap van het idyllische Vlaamsche proza, die ook hoofdtrek is van „De zeer schoone uren...“ is, dat het volle, echte leven er zoo hoorbaar in klopt. Om dit goed te zien, moet men de boeken eigenlijk zelf lezen, want niet alleen de beelding van personen en verhoudingen doet deze geschriften tintelen van leven, maar 't is vooral ook de taal, 't zijn de kleine trekjes, de kleureffecten en die komen afjeen in het verband tot hun recht. Ze kunnen trouwens niet worden weergegeven, omdat ze op zichzelf geen beelden hebben, evenmin als de losse penseelstreek waarde heeft, die toch in het verband van 't schilderstuk zoo krachtige uitdrukking aanbrenge kan. Wie echter alleen let op het verhaal, het gebeuren in deze Vlaamsche boeken en geen oog heeft voor die zoo verrassend fijne kleurvegen, kan nooit het idyllische proza ten volle genieten, juist omdat dikwijls in de kleuren-combinatie zoo veel leven gloeit. In de wijze van zien en zeggen ligt een belangrijk waarde-element van dit Vlaamsche proza.

Een voorbeeld moge ter verduidelijking dienen. Ik schrijf daartoe een passage over uit het gedeelte van „De zeer schoone uren...“, waar verteld wordt van de ontmoeting ten afscheid op de Begijnenvest.

Symforosa, angstig aan den eenen kant, ontuchtterd ook anderzijds omdat Martienus zoo onnozel vraagt waarom ze hem heeft geroepen, begint ineens „te weenen, met de handen voor het gezicht“.

Martienus weet dan heelemaal niet meer wat te zeggen. Maar eindelijk:

Zoon van het Reveil, had Groen weliswaar, krachtens zijn calvinistische natuur, dank zij zijn historische studiën, en onder Wormser's gelukkige inspiratie, de protestantsch-christelijke actie van het Reveil, zelf in de calvinistische bedding overgeleid, maar op het einde van zijn leven ging de gloed voor het Calvinisme een oogenblik in hem lansen. Het eens zoo fiere: „Stahl was Lutheraan, ik ben Calvinist“ blijft van nu af aan dan ook achterwege. De heel onze toekomst beheerschende uitroep: „Nous sommes issus de Calvin“ verstemt. Het staatsrechtelijk axioma, dat in het Calvinisme, en niet in 1789, de oorsprong en de waarborg onzer constitutioneele vrijheden ligt, wordt verzwakt door een citaat uit 1865, waarin het geloofsvertrouwen van Calvijn het één en al heet. Alsof Luther in geloofsvertrouwen voor Calvijn onder deed, en alsof eertijds Groen's issus de Calvin niet op geestesrichting, op gekozen ideaal, en op uitgangspunt van kerkelijk en staatkundig streven gemunt was. Trouwens, niet de subjectieve stemming van het geloofsvertrouwen, maar de belijdenis, het volksgeloof naar de eigenaardigheid der zogenaamde calvinistische of Puriteinsche richting had dezelfde Groen nog in '73 in elk hachelijk tijdsgewicht als de steun voor Kerk en Vaderland verberijkt. Ned. Ged. V. 236.

En daarom is Dr. Kuyper, met allen eerbied dien Groen van Prinsterer's verleden afdwong, in weerwil van diens terugkeer tot de christelijk-protestantsche algemeenheid, met beslistheid doorgegaan

„Wat is er dan Symforosa?“ gewaagt hij te vragen, terwijl hij aan de magere haren van zijn beginnenden baard trekt.

Symforosa beziet hem smeekend: „Nu gaat gij voor altijd vertrekken Martienus?“

„Ja“, Symforosa“, zegt hij verblijd „en ik zal veel voor u bidden!“

Zij doet haar oogen toe en lacht bitter.

„Dank u, Martienus, ik dank u.“

Hij verstaat haar niet, ze voelt het, ze hoort het, en ze is niet bij machte om in zijn klare, onschuldige oogen heel haar hart open te leggen.

Het gaat lijk een priem door haar heen, de tranen glijden over haar handen en in eens grijpt ze zijn groote, warme hand.

„Dag dan, Martienus, dag dan“, komt het snikkend, bevend uit haar keel en een regenplet ploetst op haar handen open. De merel sluit nog eenige vergeten klanken, en van over de Nethe beurt een koe.“

Hier hebt ge nu, in deze laatste zinnen, wat ik bedoel. Dat zijn die opzichzelf onbelangrijke kleurvegen, maar die in zulk een tooneeltje het juiste effect brengen.

En dan dat antwoord van Martienus „ik zal veel voor u bidden!“ Ge leest daar haast overheen — en 't is de sleutel van heel het verhaal: Martienus' liefde is een heel andere dan die Symforosa zoekt en eerst als ze dat heeft begrepen, later, als ze hem in den kloostertuin bij de „bruin Paterkens“ heeft gezien, eerst dan hervindt zij haar geluk. Want dan moet de zelfzucht het van de devotie verliezen.

Zie, wat liggen daar diepe perspectieven achter die simpele zinnkens. En wat is heel dit kleine verhaaltje weer gedachten-vol, in z'n harmonieuze mengeling van devotie, humor en naïveté!

Ik kan dit alles niet nader uitwerken thans, maar ik raad u aan, zet u eens tot aandachtig lezen en ge zult telkens te midden van de levens-werkelijkheid van dit verhaaltje, dit echt-Vlaamsche drieliet vinden. Maar dan zult ge óók zien, dat de devotie toch de kern ervan is; immers 't is de schoonste ure van Symforosa's leven als ze zich bewust wordt, dat haar begeeren niets dan zelfzucht is geweest. Het „zonnige beeld van Martienus“, die daar in dat werk z'n roeping gevonden heeft en gelukkig is, „het zingt in haar, 't maakt haar nieuw, rijk en weer in volle vertrouwen met God“....

Wat de machtige en toch zoo diep-devote zanger Guido Gezelle zingt in één van z'n kleingedichtjes: „de wereld wil mij achterna, al waar ik ga of sta...“, dat is eigenlijk ook de diepe zin van dit boekje, maar hij oppervlakkig lezen vindt ge dien er niet in. Want meer misschien nog dan in het gebeuren zelf, zit de kracht in de reproductie, de weergave daarvan, in de ontleding van den achtergrond der feiten, in de analyse van een zielgesteldheid als van Symforosa en Martienus, dat is, van den mensch in 't algemeen.

Eerst als ge na rustig lezen dit alles hebt gezien, begint het verhaal voor u te leven in de glimming der werkelijkheid. Dan verstaat ge hoe inderdaad de wereld Symforosa „achterna“ wil, als ze bij het felle slaan van haar hart zich gerust stelt met de overweging, dat ze als begintje nog altijd kiezen mag tusschen den religieuzen en den huwelijken staat. En die gedachte klimt in haar ziel omhoog, terwijl ze bezig is den kruisweg te bidden! Wat is dat zuiver gevoelde menscheit! Wie onzer zal niet moeten erkennen, dat hij dikwijls door wereldsche gedachten wordt weggesleurd uit de sfeer van het gebed en dat hij, met Guido Gezelle, in zijn bidden geen berg kan vinden hoog genoeg, om er Jezus alleen te ontmoeten!

En dan de onvolmaaktheid van ons bidden, ook

op het calvinistische spoor. Niet, gelijk Groen van Prinsterer in 1874 dachtte, om te reprimereeren; veel minder om aan het Calvinisme een vorm voor dezen tijd te onthouden, maar om de confessioneele en staatsrechtelijke beginselen van het Gereformeerde leven, d.i. van het Calvinisme als geestesrichting, terug te roepen en aan die beginselen weer hooger veerkracht te ontleenen voor de toekomst.

Wat later van Groen's sterfbed bekend werd, bleef juist daarom te meer in heerlijke gedachtenis. In den aanvang van zijn laatste ziekte leed Groen onder gemis van verzekerdheid over zijn eigen staat. Maar n paar dagen vóór hij heenging brak het licht ook voor hem door de wolken heen. En toen is het, dat deze stervende held de vrijmachtige uitverkiezing Gods, die steeds voor hem door een nevel omfloersd was, klaar doorschoonwd en beleed heeft met een verruiming des harten, die hem juichend de eeuwigheid deed ingaan.

Zie: Elout van Soeterwoude, Enkele Herinneringen uit Mr. Groen van Prinsterer's laatste dagen, blz. 12 en 13.

Over Groen's standpunt in zake het leestuk der Uitverkiezing, Ned. Ged. V. 270, en mijn: De Strijd voor Kerkherstel, Hfdst. II § 11: Cor. Eccelsiae.

Over Groen's dobberen tusschen Reveil en Calvinisme: De Standaard, 8, 11 en 13 Maart 1895; en Antirevolutionaire Staatskunde I. 596; II. 22.